

forum for
natur og
friluftsliv
nordland

Fauske 01.05.2017

Norges vassdrags- og energidirektorat
Postboks 5091 Majorstuen
0301 Oslo
nve@nve.no

Høringsuttalelse til revisjon av Langvatn- og Bjerka-Plurareguleringen i Rana og Hemnes kommuner

Forum for Natur og Friluftsliv i Nordland (FNF Nordland) er et nettverk for 14 natur- og friluftslivsorganisasjoner i Nordland, med til sammen over 22 000 medlemskap. FNF Nordland arbeider for å sette friluftslivet og dets behov på dagsorden og øke bevisstheten om helse og livskvalitet samt viktigheten av å ta vare på naturen og miljøet rundt oss. FNF Nordland arbeider også for å sikre arealer for et aktivt friluftsliv. De frivillige natur- og friluftslivsorganisasjonene er med sin demokratiske styreform og åpne medlemsadgang et talerør for de store grupper av allemannsrettighetshavere i norsk utmark.

Viser til høringsbrev av 28.11.2016 fra NVE og til revisjonsdokument utarbeidet av Statkraft. Revisjonsdokumentene har ligget ute til høring med høringsfrist 15. mars 2017. FNF fikk utsatt frist til 1. mai. FNF har ikke hatt kapasitet til å følge opp høringen i tilstrekkelig grad, men vi har hatt dialog med lokale lag og foreninger som Rana Jeger- og Fiskerforening, Rana Turistforening og Naturvernforbundet i Rana og Omegn.

FNF har følgende merknader til revisjonsdokumentet og revisjonsprosessen for øvrig.

Bakgrunn

NVE har vedtatt at vilkårene for følgende konsesjoner skal revideres:

- Tillatelse til statsreguleringen av Langvatn og overføring av Ranaelva til Langvatnet ble gitt ved Kgl. res av 12.05.1961.
- Tillatelse til statsreguleringen av Bjerka-Pluravassdragene mv. ble gitt ved Kgl. res. av 21.12.1962

Rana og Hemnes kommune fremmet sine krav i 2012. Dette var behandlet i Rana kommunestyre den 06.03.2012 og i Hemnes kommunestyre den 15.03.2012. Statkraft har utarbeidet to revisjonsdokumenter som blant annet beskriver reguleringene og vurderer de ulemper man er kjent med. Statkraft har kommentarer til alle krav som ble fremsatt.

Kravstiller var altså Rana kommune og Hemnes kommune og revisjonen omfatter derfor i hovedsak de krav de stiller. I følge Rana og Hemnes kommuner ble kravene utarbeidet gjennom en bred prosess med deltakelse fra lokalt næringsliv, fra engasjerte privatpersoner, og fra lag og foreninger i kommunene. Således kan det sies at kravene er tilfredsstillende forankret lokalt.

FNFs merknader til revisjonsdokumentet og revisjonsprosessen

Gamle vannkraftkonsesjoner inneholder ikke de miljøvilkår som i moderne konsesjoner. Det kan for eksempel være manglende krav til minstevannføring og magasinrestriksjoner. Det er heller ikke krav om miljøtilpasning etter hvert som kunnskapen om miljøpåvirkningen har kommet frem. Før var vilkårene mer preget av sosiale (samfunns)forhold enn miljøhensyn, og vilkår som ble pålagt har ofte vist seg å være lite effektive. I Rana og Hemnes var det kraftforsyning til industri og husholdninger det skulle tas hensyn til.

I dag er det et betydelig kraftoverskudd i regionen, og forsyningssikkerhet må ikke vektlegges i samme grad som før. I tillegg har det blitt en endring i kjøremønstret fordi at markedet styrer kraftproduksjonen og kraftverkene kjøres etter hva prisnivået ligger på. Slik «effektkjøring» fører til hyppige, raske endringer av vannføringen og vannstanden i vassdragene og langt utenfor de naturlige hydrologiske prosesser. Dette har negative konsekvenser for vassdragsnaturen og det biologiske mangfoldet knyttet til vassdraget. Samtidig ivrer kraftbransjen og politikere etter å bygge nye utenlandskabler for å eksportere mer vannkraft til det europeiske markedet. Dette vil føre til en mer markedsstyrt kraftproduksjon og enda mer effektkjøring.

En vilkårsrevisjon må derimot bidra til at vassdragsnaturen i nødvendig grad gjenopprettes og ikke forringes ytterligere. Eksempelvis gjennom krav om minstevannføring, miljøtilpasset driftsvannføring og restriksjoner for fylling/tømming av vannmagasiner.

Det er bare konsesjonsvilkårene som kan revideres og ikke selve konsesjonen. Forholdet til private interesser (grunneierinteresser) reguleres ikke av konsesjonsvilkår. Slike forhold avgjøres gjennom avtaler mellom de berørte partene og konsesjonæren eller på skjønn. Men en vilkårsrevisjon gir altså muligheter for å sette nye vilkår for å rette opp negative effekter på miljøet og andre allmenne interesser. Kravstillerne (Hemnes og Rana kommune) mener det ville blitt fastsatt andre og strengere vilkår dersom de samme konsesjonene hadde blitt gitt i dag. De mener videre at konsesjonene må oppdateres slik at disse samsvarer med moderne konsesjoner og dagens syn på natur- og miljøvern. FNF støtter dette.

FNF mener at samtlige tema som ved nye konsesjoner må utredes og vurderes. Den økte nedbørsmengden som er kommet siden konsesjonen ble gitt må sikre gjenoppretting slik at miljøtilstanden blir best mulig. I nyere konsesjoner er det innført standardvilkår (naturforvaltningsvilkår) som gir hjemmel for å pålegge miljøtiltak som ikke medfører produksjonstap, for eksempel biotopjusterende tiltak eller tilrettelegging for fiskevandring. Standard naturforvaltningsvilkår innføres i alle gamle vannkraftkonsesjoner slik at miljøstandarden blir tilpasset dagens kunnskapsnivå på en effektiv måte.

Forholdet til vannforskriften og regional plan for vannforvaltning i vannregion Nordland

EUs rammedirektiv for vann (vanndirektivet) og vannforskriften skal ivaretas i revisjonsprosessen. Miljømålene i vanndirektivet er at alle vann, vassdrag, fjorder og kystvann skal oppnå «god miljøtilstand» innen 2021. Det skal fastsettes miljømål for vannforekomstene og forbedringstiltak der miljøtilstanden ikke er god nok. Revisjon av konsesjonsvilkår vil være et virkemiddel for å forbedre miljøtilstanden i regulerte vassdrag. Nordland fylkesting vedtok i desember 2015 Regional plan for vannforvaltning i vannregion Nordland og Jan Mayen. Planen ble godkjent av Klima- og miljødepartementet den 01.07.2016. Forvaltningsplanen skal legges til grunn for revisjonen av Langvatn- og Bjerka-Plurareguleringen.

Hovedmålet for arbeidet i vannområde Ranfjorden er å forbedre miljøtilstanden i vassdrag som er påvirket av vannkraft, reetablere fiskebestandene i vassdrag som er eller har vært smittet av lakseparasitten *Gyrodactylus salaris* (gyro), samt redusere forurensning fra industri og gruvedrift. I Klima- og miljødepartementets godkjenning av vannforvaltningsplanen har departementet godkjent at miljømålene i Røssåga, Ranelva, Plura mv. skal være høyere enn dagens tilstand selv om det medfører tap i kraftproduksjon. Rana og Hemnes kommuner mener deres krav underbygges gjennom arbeidet med forvaltningsplan for vannregion Nordland og tiltaksprogram vannområde Ranfjorden.

Nasjonal gjennomgang av vassdragskonsesjoner

I NVE-rapport nr. 49/2013 «Vannkraftkonsesjoner som kan revideres innen 2022. Nasjonal gjennomgang og forslag til prioritering», er Ranavassdraget gitt høyest prioritet (prioritering 1.1). Det er foreslått aktuelle tiltak i vassdraget som vil medføre et antatt produksjonstap på 20 – 50 GWh/år. Det reelle tapet kan ifølge rapporten være betydelig lavere. Uansett betyr dette at vassdraget vurderes å ha stort potensial for forbedring av viktige miljøverdier.

Revisjonsobjektene 156.Z Ranavassdraget og 151.1Z Røssåga, Bjerka-Røssvatnet er gitt høyeste prioritet (kat.1.1). Revisjonsobjekt Ranavassdraget omfatter også Leirelva (del av Røssågavassdraget) og Bjerkavassdraget.

I revisjonsobjektet 156.Z Ranavassdraget vises det blant annet til at:

- nedre del av Ranavassdraget har store fiskeinteresser
- øvre del er et regionalt svært viktig friluftsområde med merkede stier, turisthytter og mange hytter
- sprutforsen øverst i Plura er en særpreget foss og som har redusert vannføring som følge av reguleringen.

Aktuelle tiltak som foreslås er:

- Minstevannføring i Plura fra dam Kalvatnet hele året for å bedre forholdene for laks og for å ivareta Sprutforsen som landskapselement.
- Minstevannføring i Tverrelva.
- Minstevannføring i Leirelva, fra inntak i Leirbotnelva, ev. tvungen kjøring av Bjerka kraftverk, se RevID 803.
- Sikre myke overganger mellom vannføringer.
- Magasinrestriksjoner i Akersvatn (mer enn i dag).
- Reparasjon/ombygging av laksetrapper og terskler, samt biotoptiltak på anadrome strekninger. Tiltak for å hindre feilvandring av fisk inn i Langvatn (tilpassing av kjøring av Langvatn og Reinforsen kraftverk, ev. fiskesperre). Ev. tiltak for utvandring av ål (dersom det er et problem).

FNF støtter de tiltak som her foreslås og at disse tas med i revisjonsprosessen.

Ranelva og Ranfjorden som nasjonalt laksevassdrag og laksefjord

Ranaelva og Ranfjorden er i dag vedtatt som nasjonalt laksevassdrag og laksefjord. Som nasjonalt laksevassdrag og laksefjord er disse nasjonalt viktige og skal gis særlig beskyttelse. Naturens mangfold og produktivitet skal bevares og faktorer som truer laksen skal identifiseres og fjernes. Hensynet til anadrom laksefisk og fiske blir derfor sentralt i revisjonsprosessen og det må fastsettes tiltak som bedrer og sikrer livsbetingelsene for mangfoldet i vassdraget.

Den anadrome elvestrekningen går i dag opp til Reinforsen, ca. 13 km opp i elva. I 1956 ble det bygd laksetrapp som åpner for en potensial anadrom strekning til Raudfjellfors (55 km). Laksetrappa ble imidlertid stengt da det ble påvist gyrosmitte i 1975. Berørte anadrome sideelver er Plura (3 km) og Tverråga (10 km). Elvestrekningens potensial må vurderes i forbindelse med vilkårsrevisjonen. Vannføringa i Raudfjellforsen er allerede redusert fra tidligere kraftutbygging, og FNF viser i den sammenheng til kravstillerne om å fastsette minstevannføring både oppstrøms og nedstrøms Raudfjellforsen. FNF støtter kravstillerne i dette. Videre mener vi at det må fastsettes minstevannføring i øvre del av vassdraget, herunder sidevassdrag med Plura og Tverråga, for å sikre Ranelva som nasjonalt laksevassdrag. De store vannføringsvariasjonene i dag ikke er forenlig i forhold til oppvekst- og gyteområder for anadrom laksefisk. Kravene om minstevannføring er også viktig for å oppnå miljømålene gjennom vannforskriften og vannforvaltningsplanen.

Det finnes oppdatert kunnskap om metoder som benyttes for å sikre god vannforvaltning i forbindelse med vannkraftverk. En ny EU-rapport er lagt fram til hjelp i arbeidet med sikring av god vannforvaltning i forbindelse med kraftverk:

<http://www.vannportalen.no/nyheter/2017/jan-mars/ny-eu-rapport-om-vassdragsreguleringer-og-avbotende-tiltak/>

«Vassdragsreguleringer til ulike formål er en av de største påvirkningene på vannforekomster i Europa, og en av hovedårsakene til utpeking til Sterkt Modifiserte Vannforekomster (SMVF) i Norge. Mange av de fysiske endrede vannforekomstene trenger avbøtende tiltak for å nå miljømålet; godt økologisk potensial (GØP). I visse tilfeller kan vassdrag sågar restaureres til god økologisk tilstand (GØT), gjerne ved kombinasjoner av effektive restaureringstiltak (f.eks. økologiske vannføringer og andre fysiske forbedringer).

Arbeidsgruppen oppsummerer at frie vandringsveier for fisk og minstevannføring er de vanligste avbøtende tiltak i de regulerte vannforekomstene for å oppnå GØP.»

FNF mener rapporten og erfaringene også må legges til grunn. Videre må det tillegges ny kunnskap i vurderingene av hvordan miljømål skal oppnås, eksempelvis ved bruk av *miljødesign i regulerte vassdrag* (Forseth, T. & Harby, A. (red.). 2013. Håndbok for miljødesign i regulerte laksevassdrag. - NINA Temahefte 52. 1-90 s.). Dette vil et være nyttig verktøy for å bedre de økologiske prosessene og vilkår for anadrom laksefisk i forbindelse med vilkårsrevisjonene. Her er det blant annet dokumentert at kombinasjoner av habitattiltak og noe økt vannslipp kan bedre forholdene for fisk betraktelig, uten vesentlig reduksjon i kraftproduksjonen.

Men det er fortsatt store utfordringer for anadrom laksefisk. Avbøtende tiltak i selve vassdragene er i mange tilfeller ikke tilstrekkelig da anadrom laksefisk er utsatt for flere andre påvirkninger utenfor vassdragene. Utfordringene er derfor større og mer sammensatt. FNF ser stadig at lakseoppdrett forringer miljøtilstanden i fjordene våre. Plan- og forvaltningsmyndighetene ivaretar verken vanndirektivet eller interesser som fiske, reindrift, friluftsliv eller naturverdier. FNF mener at norske myndigheter bryter både med EUs retningslinjer og sin egen beslutning om å ta rømt oppdrettsfisk og lakselus på alvor ved å unnlate å inkludere disse miljøproblemene i gjennomføringen av vanndirektivet. Vi har tilstrekkelig kunnskap til å angi omfanget av denne type påvirkninger på villaks og sjøørret. Kommunene er planmyndighet for sjøarealene og må sikre en lus- og rømningsfri vandringsvei for smolt ørret og laks.

FNFs krav og forventninger til vilkårsrevisjonen

FNF er kjent med de ferdigstilte høringsdokumentene fra administrasjonen i Rana og Hemnes kommuner, og som ble behandlet i MPR-utvalget i Rana kommune 27. april 2017. Hemnes kommune har egen politisk behandling. FNF støtter deres kommentarer til Statkraft og revisjonsdokumentet, samt de krav, prioriteringer og tiltak som foreslås for å rette opp i ulempene konsesjonene har hatt i forhold til naturmangfold og friluftsliv.

For FNF er det i første rekke viktig at følgende punkter følges opp i revisjonsprosessen:

1. Det forventes at det fastsettes vilkår og manøvreringsreglement som sikrer levevilkår for det biologiske mangfoldet i vassdragene. Revisjonen må resultere i at det slippes tilstrekkelig vann i berørte strekninger og som nevnes i kravene fra Rana og Hemnes kommuner. Erfarings- og fagkunnskap må legges til grunn, hvilket innebærer et behov for å gjennomføre utredninger i de berørte strekningene av vassdragene som er aktuelle i kravene fra kommunene.
2. Hensynet til villaks og sjøørret, og Ranelva som nasjonalt laksevassdrag og Ranafjorden som nasjonal laksefjord må ivaretas. Gyte- og oppvekstområder og de negative konsekvensene som følge av reguleringene må være på et minimum. Som nevnt i punkt. 1 så må vannslipp/minstevannføring fastsettes etter en faglig vurdering og vitenskapelig utredning.
3. Hensynet til opplevelse og rekreasjon må ivaretas. Det må komme frem av revisjonen hvordan hensynet til opplevelseskvaliteter, friluftsliv og rekreasjon vil ivaretas i større grad enn i dag.
4. Vannforskriften og regional plan for vannforvaltning i Nordland og Jan Mayen må legges til grunn og følges opp. En vilkårsrevisjon vil være et viktig tiltak for å nå målet om god økologisk tilstand eller godt økologisk potensiale i Ranaelva, Røssåga, Leirelva og Bjerka.
5. FNF støtter kravet om at det iverksettes utredninger/undersøkelser av hva som er optimal manøvrering av Langvatnet i perioden mai – juli i forhold til hekkende fugl i området, samt at det gjennomføres nødvendige tiltak basert på undersøkelsene.

For FNF Nordland

Erling Solvang
Styreleder

Gisle Sæterhaug
Daglig leder

Kopi (per e-post) til:

Fylkesmannen i Nordland v/ Miljø og Reindrift
Nordland fylkeskommune v/ Plan og miljø
Hemnes kommune
Rana kommune
Norsk Friluftsliv